Struktura a architektura počítačů

Katedra číslicového návrhu
Fakulta informačních technologií
České vysoké učení technické

Kombinační obvody, logická syntéza

BI-SAP, únor 2021

Obsah

- Logické obvody kombinační
- Formy popisu a jejich vzájemné vtahy a vlastnosti
- Mapy, příklady a opět sčítačka

Logická syntéza

Cíle přednášky:

- Najít takové vyjádření funkce, které vede k nejlepší implementaci v použité technologii,

protože

na velikosti a rychlosti záleží

Logický obvod

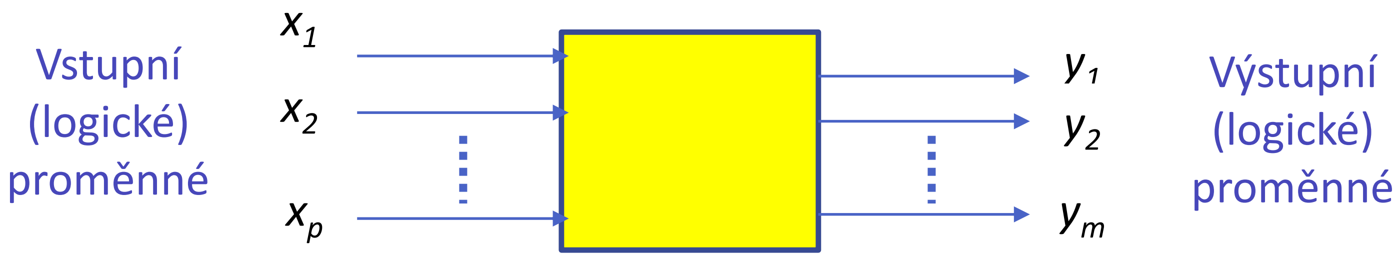

Vstupy a výstupy nabývají pouze hodnot 0 nebo 1

Kombinační obvod – popsán kombinační funkcí

Hodnoty všech výstupních proměnných jsou v každém časovém okamžiku určeny pouze hodnotami vstupních proměnných v témže časovém okamžiku

Charakteristiky

- Dvojkové signály: 0 a 1
- Číslicový návrh
- Číslicové obvody = logické obvody
- Realizace základních bloků číslicového počítače, obecněji: číslicových systémů a jejich komunikace
- Kombinační obvody x sekvenční obvody
- Laboratoře s přípravky s programovatelným hardwarem (FPGA)
- Práce s moderními návrhovými systémy
- Čím jednodušší popis, tím rychlejší realizace

Problémy k řešení při (jakémkoli) návrhu

- Specifikace – co chceme realizovat
- Optimalizace z různých hledisek
  - Velikost
  - Rychlost
  - Příkon
  - Spolehlivost (*obvykle na úkor velikosti, redundance v prostoru, v čase*)
  - Cena (včetně návrhových prostředků a celého návrhového procesu)
  - Rychlost návrhu *(„time-to-market“) ...* konkurenceschopnost
- Testovatelnost (*DFT = design for testability*)
- Hlavně aby to fungovalo ... ale jak zjistit, že to funguje a za všech okolností (tedy vždy)?

Kombinační obvod

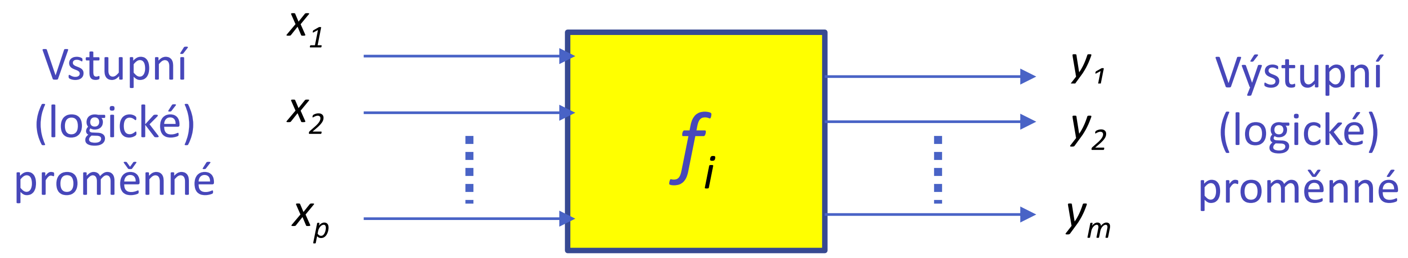

Kombinační (logické) funkce:

$$y_1 = f_1(x_1, x_2, x_3, \ldots x_p),$$
$$y_2 = f_2(x_1, x_2, x_3, \ldots x_p),$$
$$\vdots$$
$$y_m = f_m(x_1, x_2, x_3, \ldots x_p)$$

Implementace – realizace (a optimalizace) všech funkcí f_i „najednou“

Fáze návrhového procesu pro kombinační obvody

- Specifikace
- Určení vstupů a výstupů
- Pravdivostní tabulky
- Booleovské rovnice
- Návrh realizace na úrovni hradel
- Simulace na úrovni hradel
- Realizace číslicového obvodu
- Ověření návrhu

Logická syntéza

- Logické funkce a jejich reprezentace, formy popisu a jejich vzájemný převod:
    - tabulka
    - n-rozměrná krychle
    - algebraický zápis
    - mapy
- Logická minimalizace
    - Karnaughova mapa
    - existují další metody ....
- Realizace na úrovni hradel

Booleovská *n*-krychle (cube) B^n

- $B^1 = \{0,1\}$
- $B^2 = \{0,1\} \times \{0,1\} = \{00, 01, 10, 11\}$

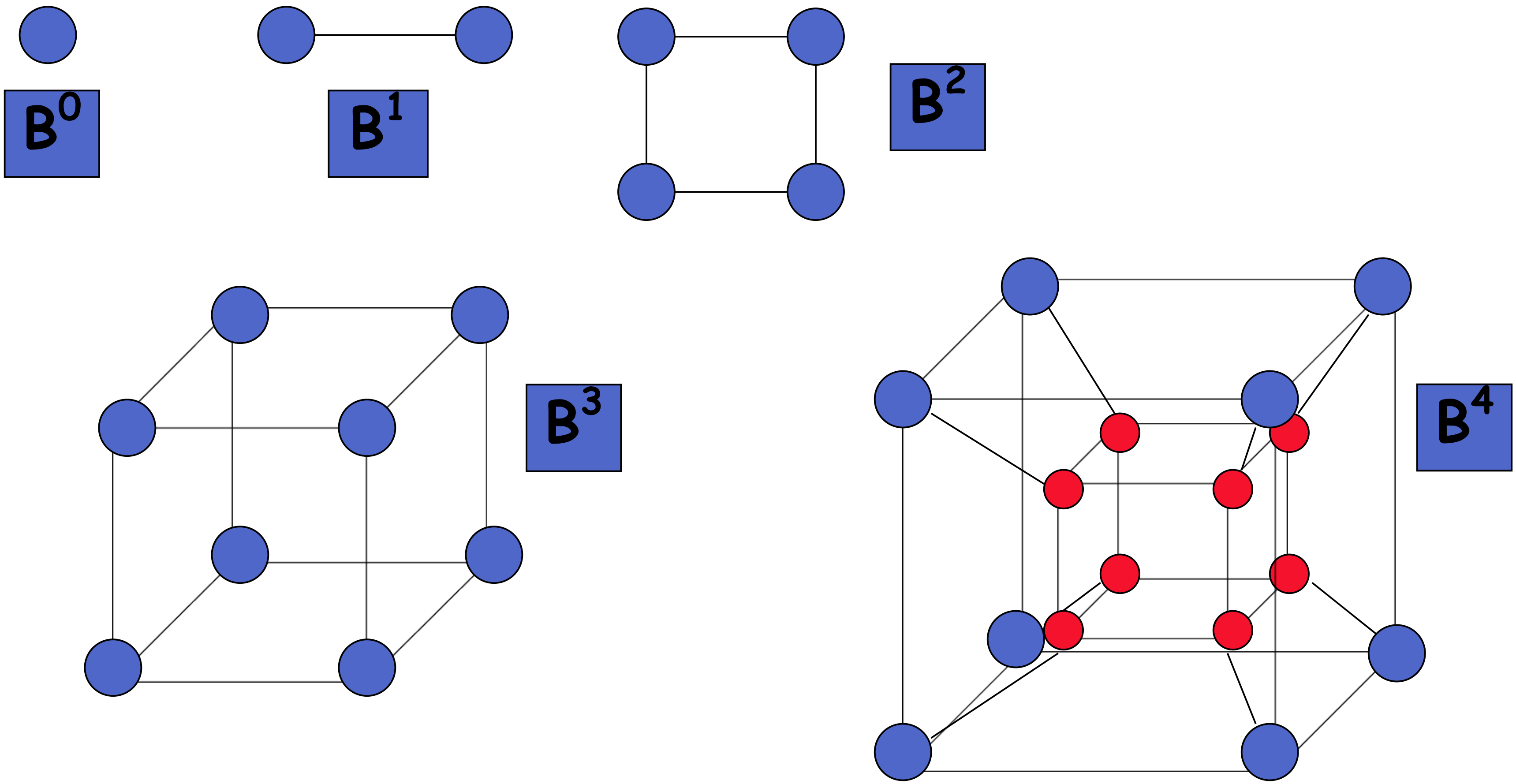

Vyjádření funkce v krychli

zde sčítačka a jen přenos

	a	b	p	q	S
	0	0	0	**0**	0
	0	0	1	**0**	1
	0	1	0	**0**	1
	0	1	1	**1**	0
	1	0	0	**0**	1
	1	0	1	**1**	0
	1	1	0	**1**	0
	1	1	1	**1**	1

SOP – Úplná normální disjunktivní forma (tvar)

(„Sum of Products“)

$$q = \bar{a}bp + a\bar{b}p + ab\bar{p} + abp$$

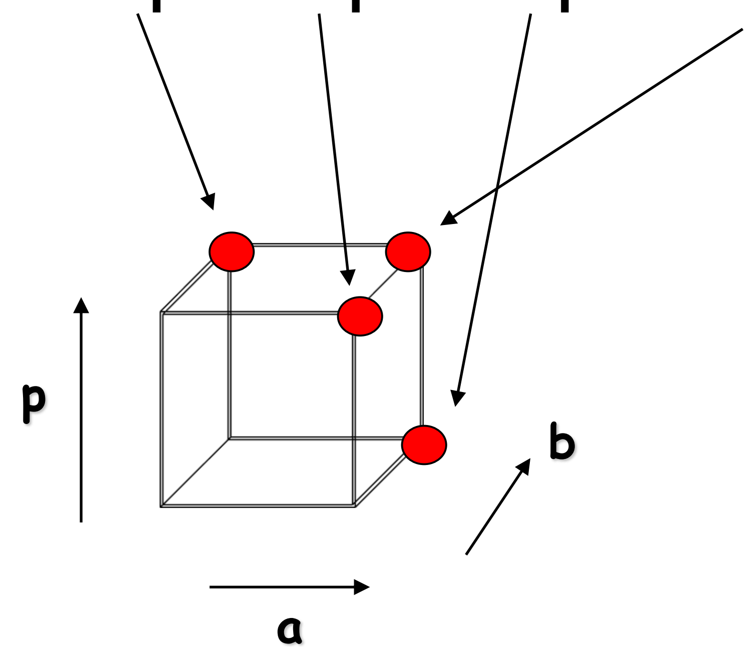

disjunktivní: “součty součinů“, popisujeme „**1**“

Logická funkce

$f(x): B^n \longrightarrow B, \quad B = \{0, 1\}$

- $x_1, x_2, \ldots$ proměnné - variables
- $x_1, \overline{x_1}, x_2, \overline{x_2}, \ldots$ literály - literals
- Každému vrcholu B^n je přiřazena „0“ nebo „1“
  - **onset** f: $\{x \mid f(x)=1\} = f^1$
  - **offset** f: $\{x \mid f(x)=0\} = f^0$
- jestliže $f^1 = B^n$, f je tautologie, tzn. $f \equiv 1$
- jestliže $f^0 = B^n$ ($f^1 = \emptyset$), f není splnitelná
- jestliže $f(x) = g(x)$ pro všechna $x \in B^n$, pak f a g jsou ekvivalentní

Obvyklé zjednodušení: f namísto f^1

Literály

Literál je proměnná nebo její negace

$x_1, \overline{x_1}, a, z, y, \overline{y}, \ldots.$ *input, out*

Literál může reprezentovat logickou funkci.

Příklad: Literál *x* reprezentuje logickou funkci *f*, kde

$f = \{x \mid x = \mathbf{1}\}$

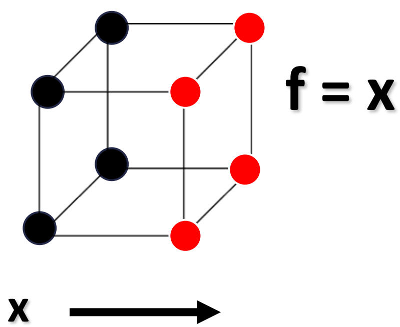

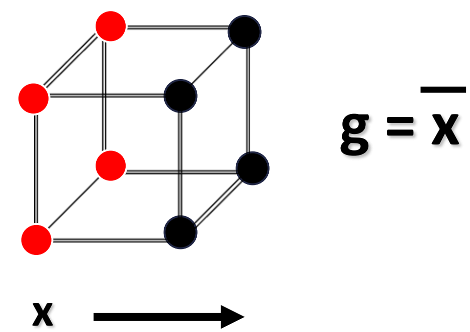

Příklad: Literál *x* reprezentuje logickou funkci *g*, kde

$g = \{x \mid x = \mathbf{0}\}$

Zde vždy polovina vrcholů ....

Booleovské formule, výrazy

Booleovské formule (Boolean formulas) mohou být reprezentovány formulemi definovanými jako zřetězení:

- závorek (,)
- literálů, např. $x, y, z, \overline{x}, \overline{y}, \overline{z}, x_1, x_2, \ldots .$
- Booleovských operátorů $+$ (OR), $\bullet$ (AND)
- negace, např. $\overline{x + y}$

Příklady

$$f = x_1 . \overline{x_2} + \overline{x_1} . x_2 = (x_1 + x_2) . (\overline{x_1} + \overline{x_2})$$

$$h = a + b . c = \overline{\overline{a} . (\overline{b} + \overline{c})}$$

Obvykle nahrazujeme $\bullet$ jen zřetězením, $a \bullet b \to ab$

Logické funkce … kvantita

2^n vrcholů v prostoru $\boldsymbol{B}^n$.

Zde n=3:

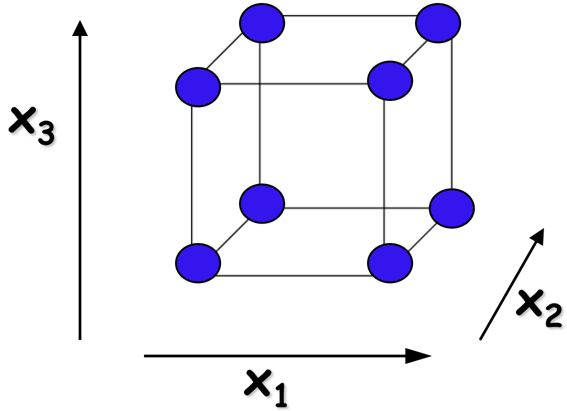

$x_1x_2x_3$
000
001
010
011
100
101
110
111

2^8 = 256 sloupců
→ 256 různých
funkcí!

Každá podmnožina vrcholů tvoří logickou funkci:

$$f \subseteq \boldsymbol{B}^n$$

Existuje $2^{(2^n)}$ různých logických funkcí ….. *tedy pro n=2 již 16*

Logické formule

- Ale existuje nekonečně logických **formulí**

$$f = x + y$$
$$= xy + \bar{x}y + x\bar{y}$$
$$= x\bar{y} + \bar{x}y + y$$
$$= (x + \bar{y})(x + y) + \bar{x}y$$

(Tzn., že stejnou funkci, tedy stejnou podmnožinu vrcholů v $\boldsymbol{B}^n$, lze vyjádřit různými způsoby)

- Logická syntéza – nalezení *„nejlepší"* formule (reprezentace) z hlediska cílové platformy

Úpravy algebraických výrazů

Shannonův expanzní teorém:

$$f(a,b,\dots,c)=a.f(1,b,\dots,c)+\bar{a}.f(0,b,\dots,c)$$

Důkaz: platí pro všechna *a* (dosaďte) $\forall a \in \{0,1\}$

Důsledek:

$$f(a,b,\dots,c)=a.g(b,\dots,c)+\bar{a}.h(b,\dots,c)$$

Každá logická funkce se dá zapsat pomocí logického součtu, součinu a negace

Otázka: **Proč je to důležité?**

Zákony Booleovy algebry

Booleova algebra *BA*:

$$BA = \{B, +, \bullet, \bar{\ }, 0, 1\}$$

$$B = \{0,1\}$$

$$x, y, z \in B$$

a platí Huntingtonovy axiomy

nebo z Matematiky: Booleova algebra je komplementární distributivní svaz

Viz přednáška 11 BI-MLO

$x+y=y+x$	komutativní	$x\cdot y=y\cdot x$
$(x+y)+z=x+(y+z)$	asociativní	$(x\cdot y)\cdot z=x\cdot(y\cdot z)$
$(x+y)\cdot z=x\cdot z+y\cdot z$	distributivní	$(x\cdot y)+z=(x+z)\cdot(y+z)$
$x+0=x$	o neutrálitě 0 a 1	$x\cdot 1=x$
$x\cdot 0=0$	o agresivitě 0 a 1	$x+1=1$
$x+x=x$	o idempotenci prvků	$x\cdot x=x$
$x+\overline{x}=1$	vyloučeného třetího	$x\cdot\overline{x}=0$
	dvojí negace	$\overline{\overline{x}}=x$
$\overline{x}+\overline{y}=\overline{x\cdot y}$	De Morganova pravidla	$\overline{x}\cdot\overline{y}=\overline{x+y}$

tyhle zelené jsou Huntingtonovy axiomy

Princip duality

platí zákon Z → platí zákon Z*

Z → Z* :

+ → •

• → +

0 → 1

1 → 0

Př.: viz. pravidla Booleovy algebry

Další zákony Booleovy algebry

absorbce

$$\boxed{x + x \cdot y = x}$$

$$\boxed{x \cdot (x + y) = x}$$

absorbce negace

$$\boxed{x + \bar{x} \cdot y = x + y}$$

$$\boxed{x \cdot (\bar{x} + y) = x \cdot y}$$

Pojem krychle

- Logický součin (AND) literálů *("conjunction/konjunkce")* je tzv. ***krychle*** *(cube, podkrychle, sub-cube)*

$C = x\overline{y}$ $\quad C = (x=1)(y=0)$

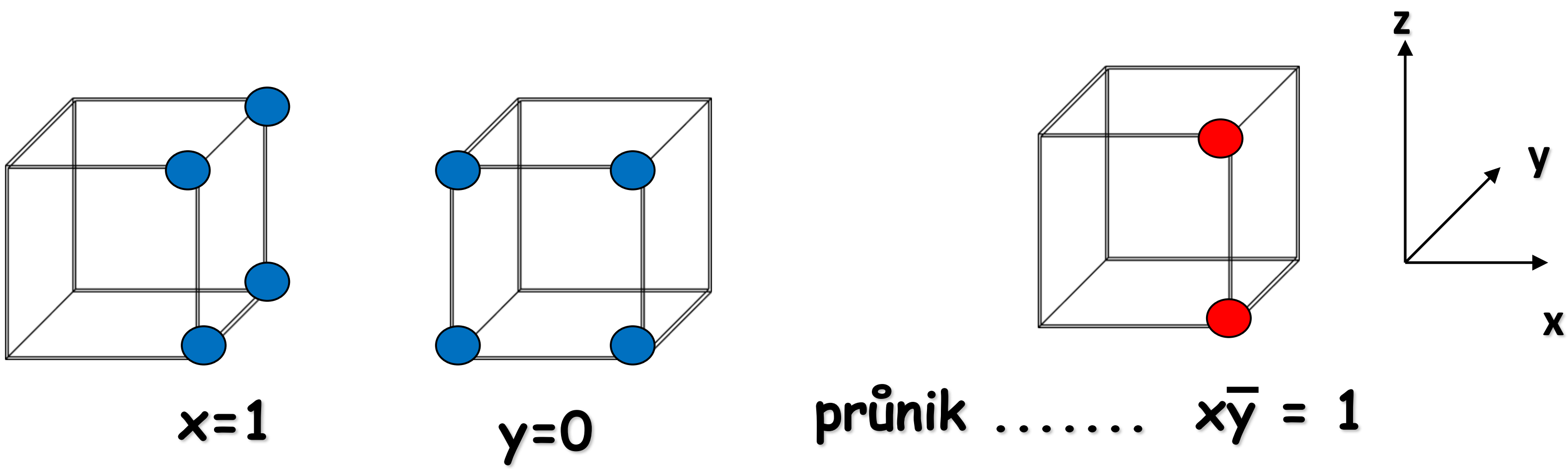

Samotný literál je také krychlí

Implikant, minterm

- Jestliže $C \subseteq f$, C je krychle, pak C je implikant f.
- Když $C \subseteq B^n$ a C má k literálů, pak C má $\mathbf{2}^{n-k}$ vrcholů.

Příklad $C = x.\bar{y} \subseteq B^3$.

$k = 2$, $n = 3$.

$C = \{100, 101\}$ .....(xyz)

$|C| = 2 = 2^{3-2}$.

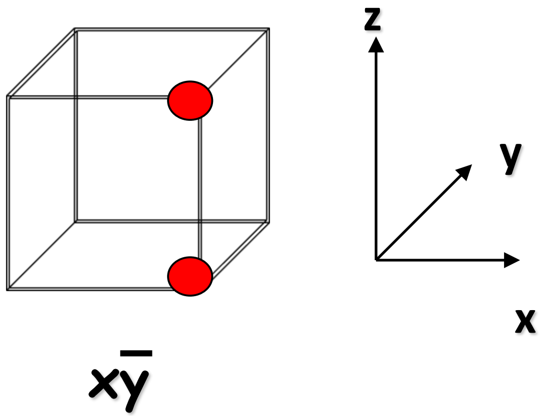

- Jestliže $k=n$, pak krychle je minterm (obsahuje všechny proměnné v přímé nebo negované formě) ....

$k = 3$, $n = 3$: $|C| = 2^{3-3} = 2^0 = 1$ (jeden vrchol)

Pozor!!! ve strších přednáškách MLO (2016) je pojem minterm totožný s pojmem krychle (tedy s implikantem) a s atomem

Pokrytí

- Funkce může být reprezentována jako součet krychlí (součinů, implikantů):

  $$f = ab + ac + bc$$

  Každá krychle je součin literálů, mluvíme tedy o reprezentaci "**S**um **O**f **P**roducts" – součet součinů SOP …. DNF (disjunktivní normální forma)

- SOP ... je množina krychlí *F*

  $$F = \{ab, ac, bc\} = C$$

- Množinu krychlí reprezentující *f* nazýváme **pokrytí** (*cover*) *f*.
- $F=\{ab, ac, bc\}$ je pokrytí fukce $f = ab + ac + bc$.

Kanonická reprezentace Booleovských funkcí

- Pravdivostní tabulka funkce $f : B^n \rightarrow B$ je vyjádření jejích hodnot pro všech 2^n vrcholů z B^n.
- Pro funkci f (zde *úplná* DNF, součet mintermů)

$$f = \bar{a}\bar{b}\bar{c}d + \bar{a}\bar{b}cd + \bar{a}b\bar{c}d + a\bar{b}\bar{c}d +$$
$$a\bar{b}cd + ab\bar{c}d + abc\bar{d} + abcd$$

	abcd	f
0	0000	0
1	0001	1
2	0010	0
3	0011	1
4	0100	0
5	0101	1
6	0110	0
7	0111	0
8	1000	0
9	1001	1
10	1010	0
11	1011	1
12	1100	0
13	1101	1
14	1110	1
15	1111	1

Pravdivostní tabulka (truth table):

- nepoužitelná pro velká n,
- ale je kanonická

„Kanonická“ znamená: když jsou dvě funkce stejné, je jejich kanonická reprezentace „stejná“

$\rightarrow$ ÚNDF je také kanononická

Stavový index

s_i	a	b	p	q	S
0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	0	1
2	0	1	0	0	1
3	0	1	1	1	0
4	1	0	0	0	1
5	1	0	1	1	0
6	1	1	0	1	0
7	1	1	1	1	1

SOP – Úplná normální disjunktivní forma
(Sum of Products)

$$q = \bar{a}bp + a\bar{b}p + ab\bar{p} + abp$$

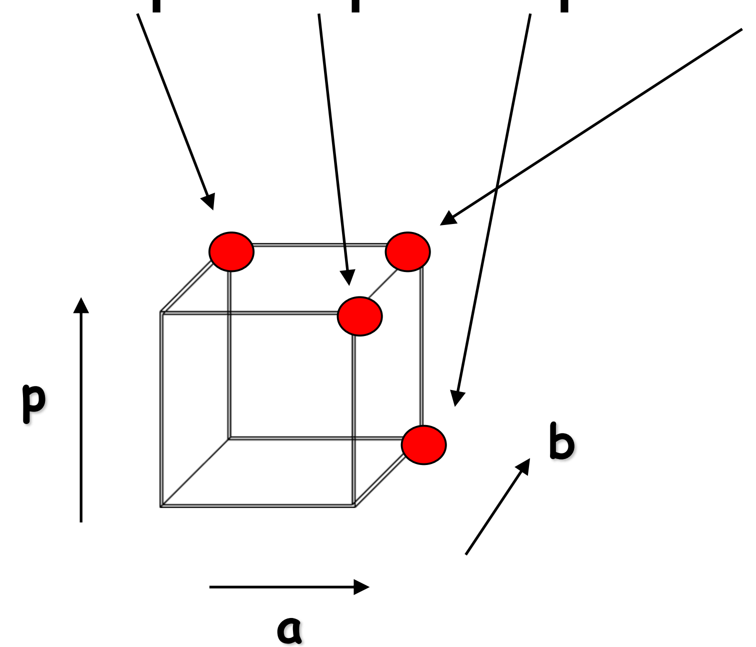

s_i – stavový index:

jednoznačně určí funkci i bez tabulky: $q = \sum(3, 5, 6, 7)$

Součin literálů, (pod)krychle, minimalizace

s_i	a	b	p	q	S
0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	0	1
2	0	1	0	0	1
3	0	1	1	1	0
4	1	0	0	0	1
5	1	0	1	1	0
6	1	1	0	1	0
7	1	1	1	1	1

SOP – Úplná normální disjunktivní forma ÚNDF

$$q = \bar{a}bp + a\bar{b}p + ab\bar{p} + abp$$

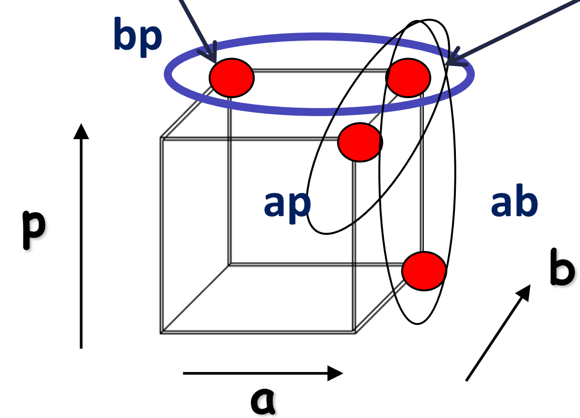

q = ***bp + ap +ab***

SOP – Minimální normální disjunktivní forma MNDF

Dvouúrovňová minimalizace, pokrytí

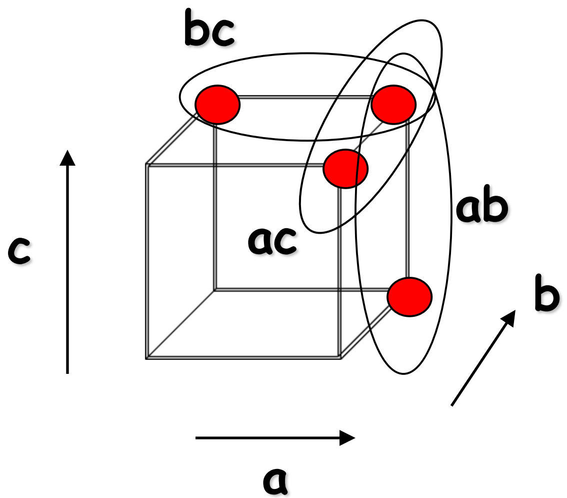

= onset minterm

Cíl: každý onset vrchol je "pokrytý" nejméně jednou krychlí a krychle nepokrývá žádný offset (nulový vrchol)

Pokrytí (SOP's) mohou efektivně reprezentovat mnoho logických funkcí.
Dvouúrovňová minimalizace (two-level minimization) hledá pokrytí o minimální velikosti (nejmenší počet krychlí … *neredundance*, ale co největších ... *přímost*).

Neredundance

- Nechť $F = \{c_1, c_2, \ldots, c_k\}$ je pokrytí pro f.

$$f = \sum_{i=1}^{k} c_i$$

Krychle $c_i \in F$ je neredundantní, jestliže $F \setminus \{c_i\} \neq f$

(tzn. když ji nezahrnu do řešení, nepokryji všechny onset vrcholy)

Příklad 2: $f = ab + ac + bc$

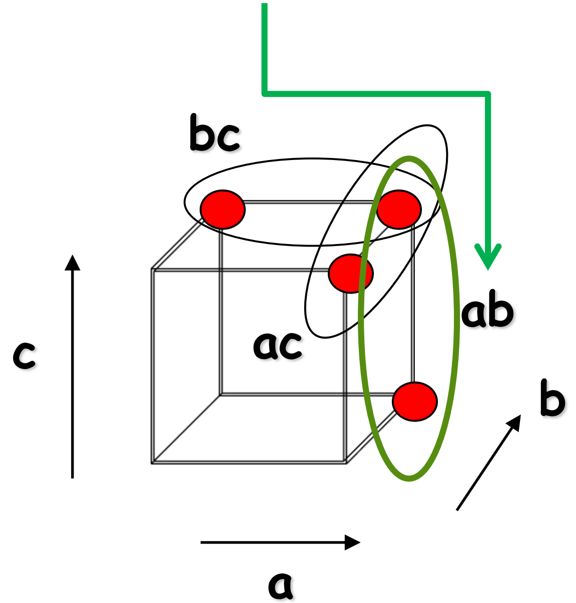

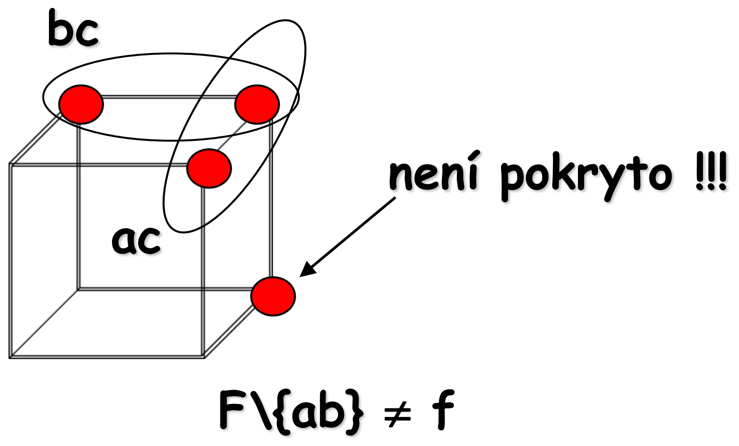

Prime – přímost

- Literál j krychle $c_i \in F$ ($=f$) je přímý (prime) jestliže:

  $$(F \setminus \{c_i\}) \cup \{c'_i\} \neq f$$

  kde c'_i je c_i ve kterém je literál j z c_i vypuštěn.
- Krychle je přímá, když všechny její literály jsou přímé (nemohou být vypuštěny).

Příklad

$f = ab + ac + bc$

$c_i = ab;\ c'_i = a$ (literál b odstraněn)

$F \setminus \{c_i\} \cup \{c'_i\} = a + ac + bc$

Nerovná se *f*, protože je pokrytý offsetový vrchol

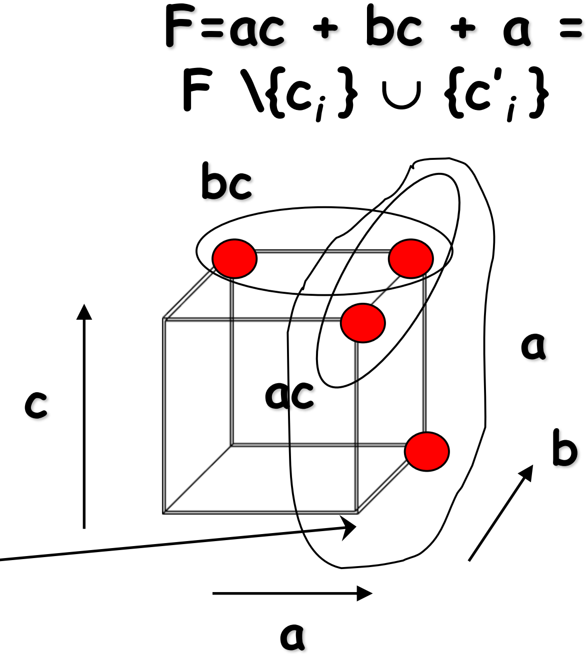

Podstatná krychle

- Přímá krychle z *f* je **podstatná** (essential - essential prime), jestliže obsahuje onset (minterm, jedničkový vrchol), který není obsažen v jiné přímé krychli.

Příklad:

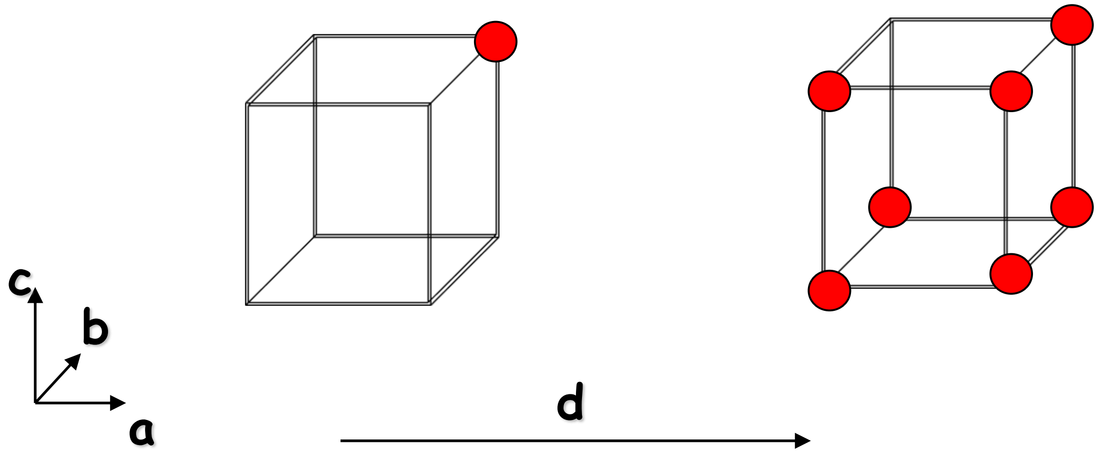

... podstatná krychle

Co je přímé a neredundantní pokrytí?

Existují 4 *přímé* krychle: $abc, \overline{b}d, \overline{c}d, ad$

Ale jen 3 jsou *podstatné* a pokrývají f (žluté vrcholy jsou pokryté jen jednou přímou krychlí):

$f = abc + \overline{b}d + \overline{c}d$

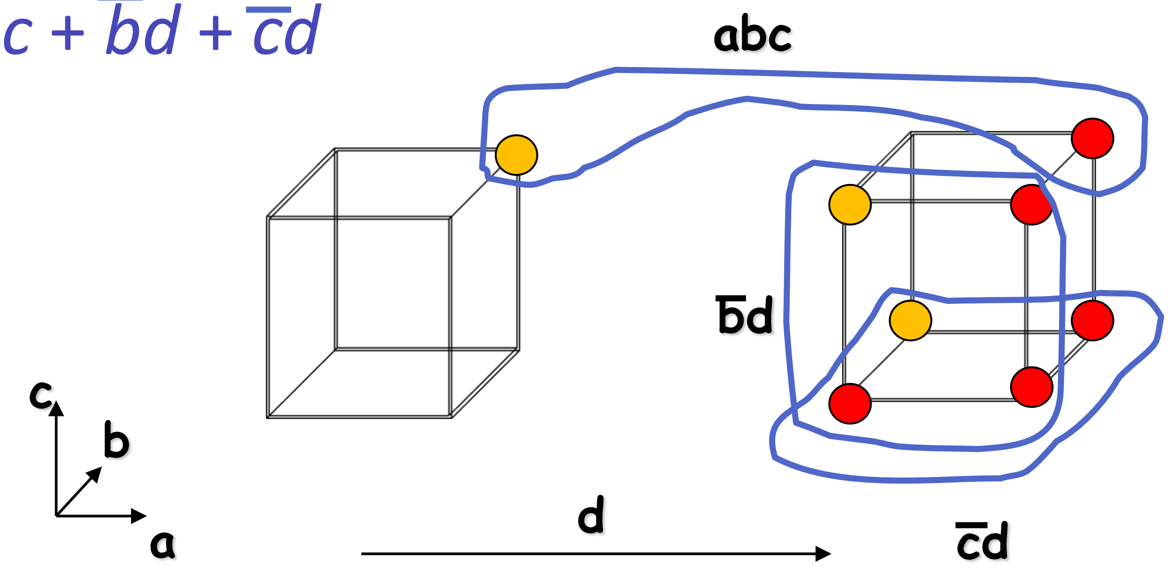

... podstatná krychle

Existují 4 *přímé* krychle: $abc, \overline{b}d, \overline{c}d, ad$

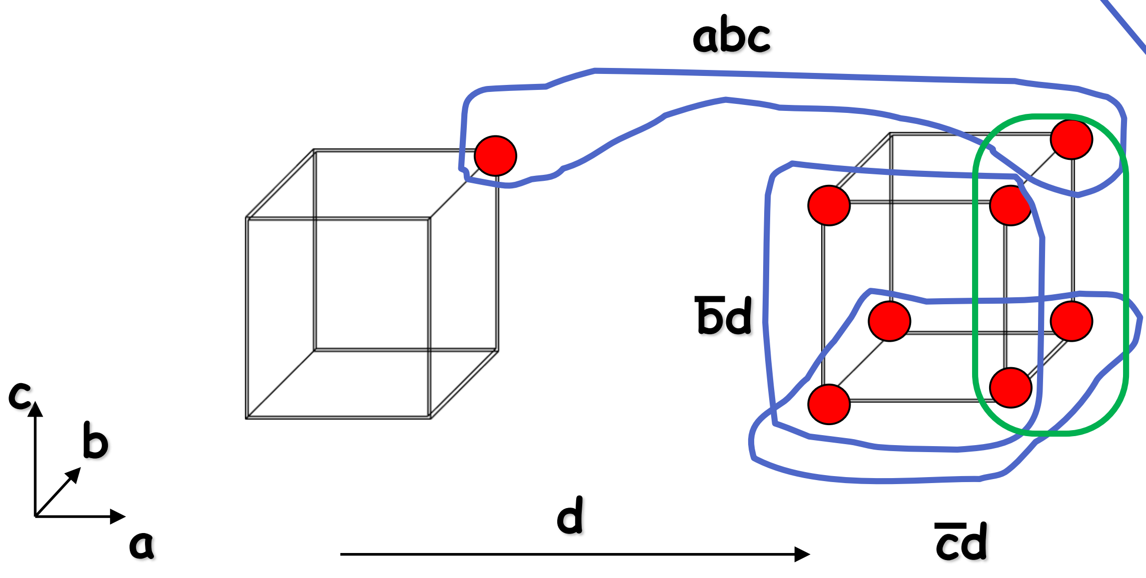

krychle *ad* je přímá, ale ne podstatná

Mapy

- Formy popisu logických funkcí (jejich vzájemný převod):
  - tabulka + výčet stavových indexů
  - n-rozměrná krychle
  - **mapy**
  - „optimalizovaný“ algebraický zápis

Mapa: převod z n-rozměrné krychle n-D do 2-D

Optimalizace: Hledáme minimální počet co „největších“ krychlí

(největší = popsané minimálním počtem literálů)

Vztah k algebraickým výrazům

- zviditelnění zákonů Booleovy algebry viz:

Další zákony Booleovy algebry

absorbce

$$x + x \cdot y = x \qquad x \cdot (x + y) = x$$

absorbce negace

$$x + \overline{x} \cdot y = x + y \qquad x \cdot (\overline{x} + y) = x \cdot y$$

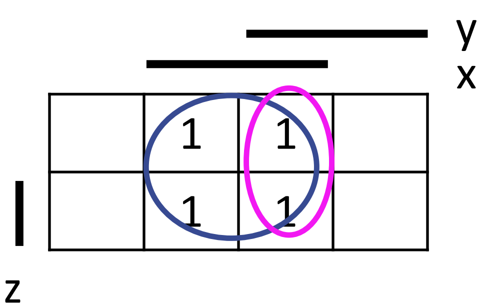

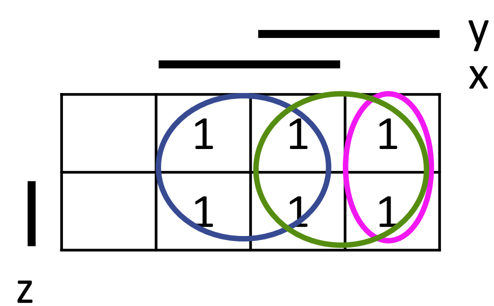

Minimalizace v Karnaughově mapě

Zápis do mapy: podle přiřazení proměnných, tzn. proužků, které vyjadřují kdy nabývá proměnná hodnotu 1:

POZOR!!

na přiřazení záleží:

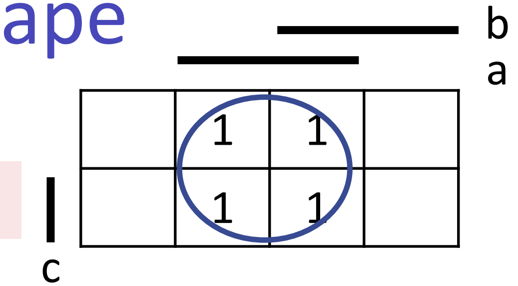

$f = a$

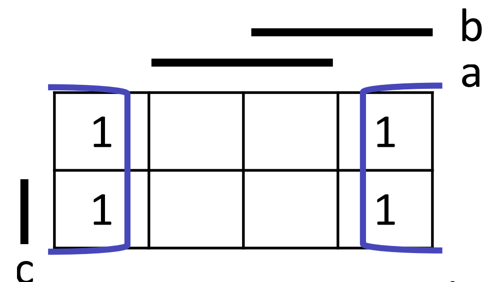

$f = \overline{a}$

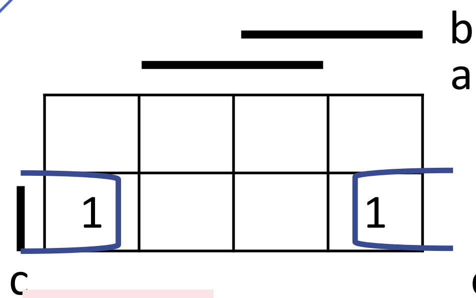

$f = \overline{a}.c$

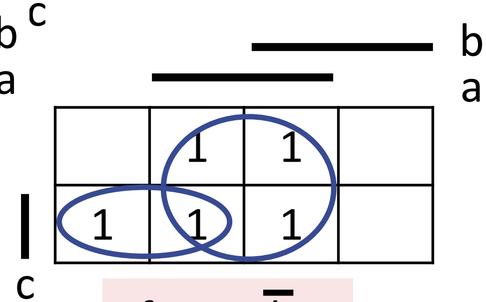

$f = a + \overline{b}.c$

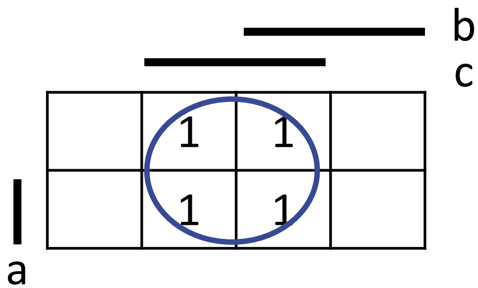

$f = c$

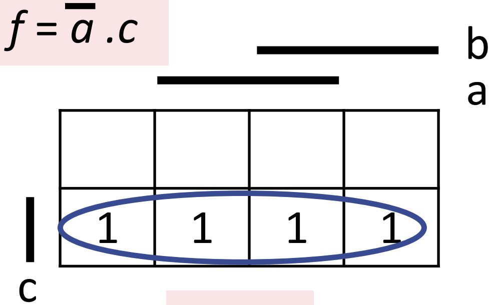

$f = c$

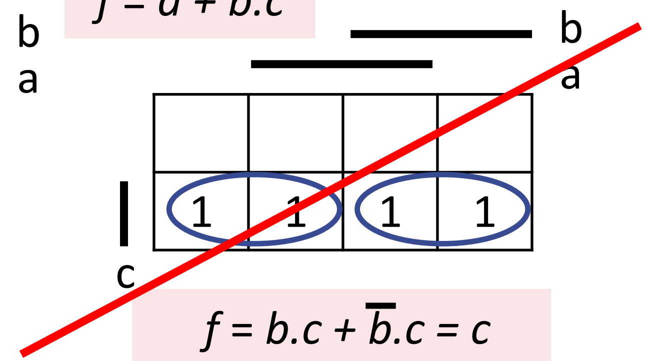

$f = b.c + \overline{b}.c = c$

Mapy a stavové indexy

Typicky: nejnižší váhu má proměnná a (podle abecedy, nebo nejnižší index.
V případě nejasností nebo jiných názvů, je třeba to určit a dodržet konzistenci.

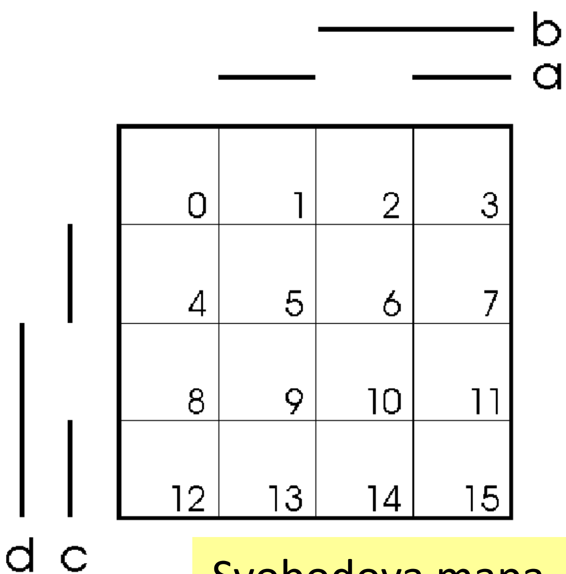

Svobodova mapa

a)

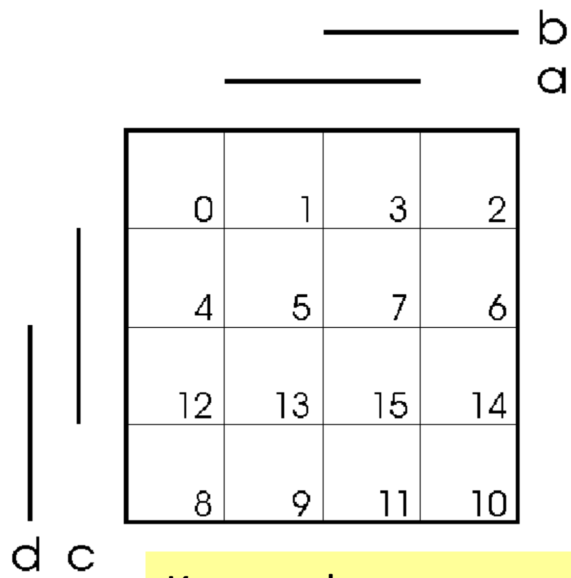

Karnaughova mapa

b)

Konzistence popisu

Krychle, tabulka $\boldsymbol{B}^n$ zde n=3:

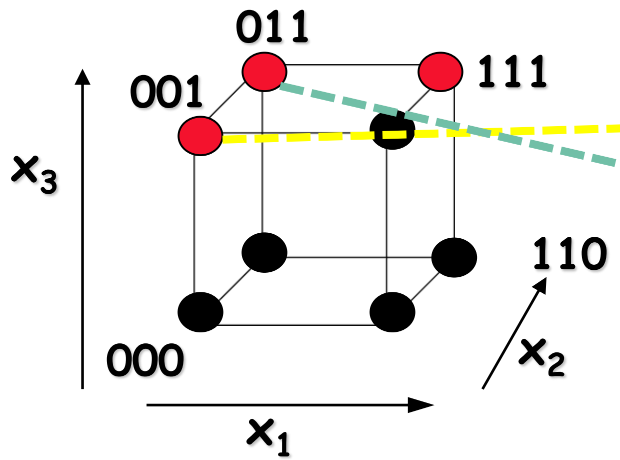

$x_1x_2x_3$	f
000	0
001	1
010	0
011	1
100	0
101	0
110	0
111	1

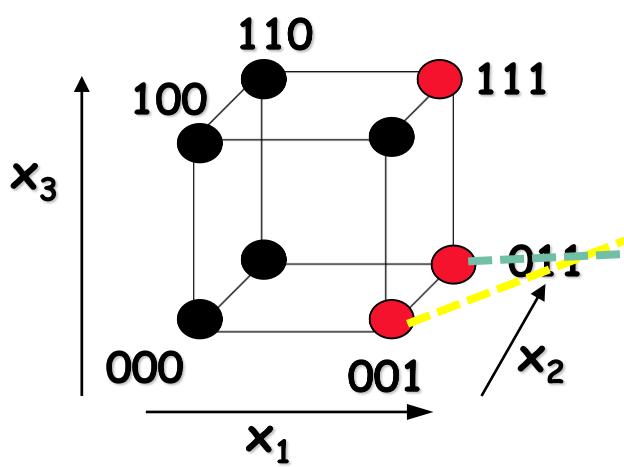

$x_3x_2x_1$	g
000	0
001	1
010	0
011	1
100	0
101	0
110	0
111	1

Pozor! na pořadí proměnných záleží!!!

stejná tabulka, různé funkce:

f a ***g***

protože

$x_1x_2x_3$ … f

$x_3x_2x_1$ … g

Funkce neúplně specifikované

$F = (f, d, r)\colon B^n \to \{0, 1, x\}$

kde x reprezentuje "**don't care**" (neurčený stav)

- f = onset funkce .... $f(a)=1 \leftrightarrow F(x)=1$
- r = offset funkce ... $r(a)=1 \leftrightarrow F(x)=0$
- d = don't care funkce ... $d(a)=1 \leftrightarrow F(x)=x$

(f, d, r) tvoří rozdělení B^n tzn.

$f + d + r = B^n$

$f \cap d = f \cap r = d \cap r = \emptyset$

Neurčené stavy

Cíl je pokrýt všechny „1“.
Neurčené stavy pokrýt nemusíme.
Neurčené stavy využíváme,
abychom získali větší krychle.
Může být větší počet řešení.

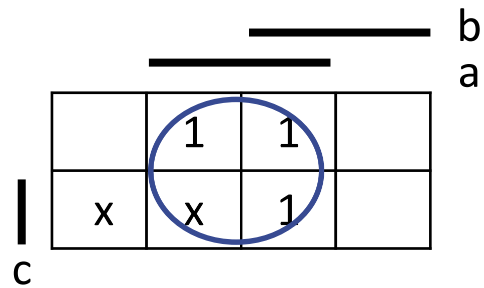

$f = a$

$f = b + c$

$f = \bar{a} + b$

$f = \bar{a} + c$

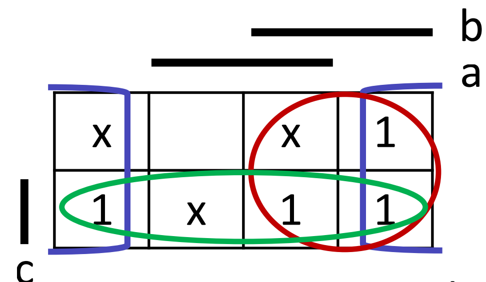

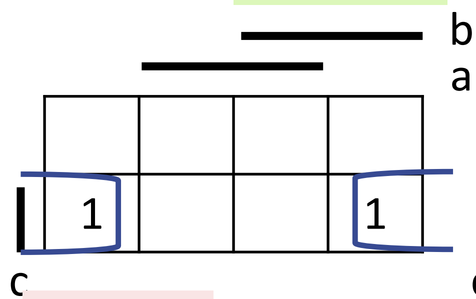

$f = \bar{a}.c$

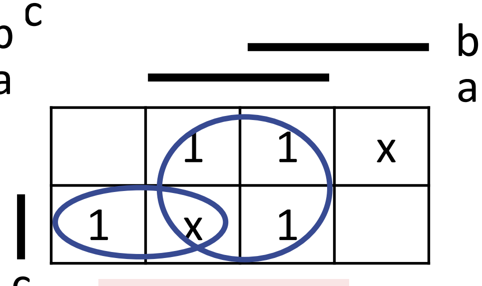

$f = a + \bar{b}.c$

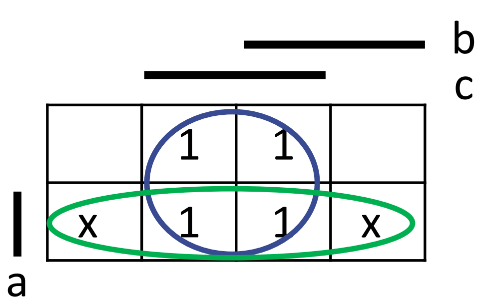

$f = c$

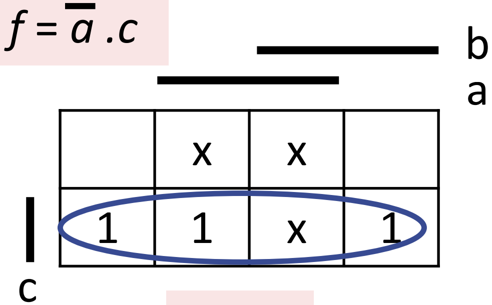

$f = c$

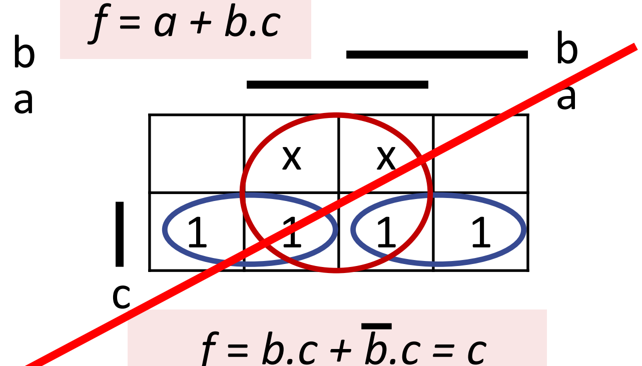

$f = b.c + \bar{b}.c = c$

Změna velikosti mapy – zvyšování počtu proměnných

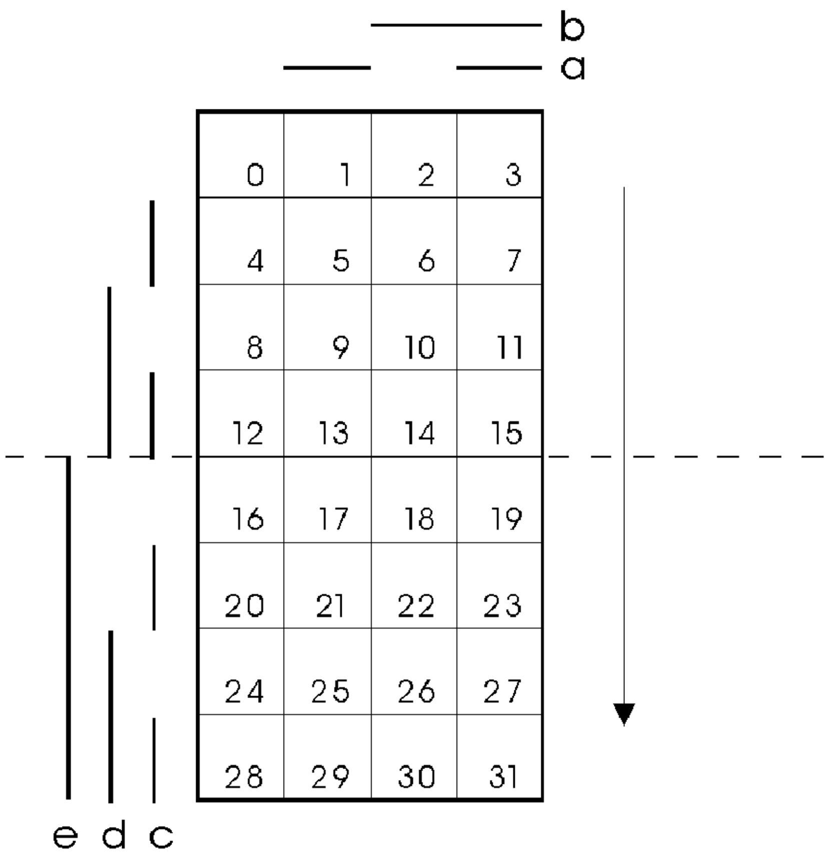

Svobodova: posun

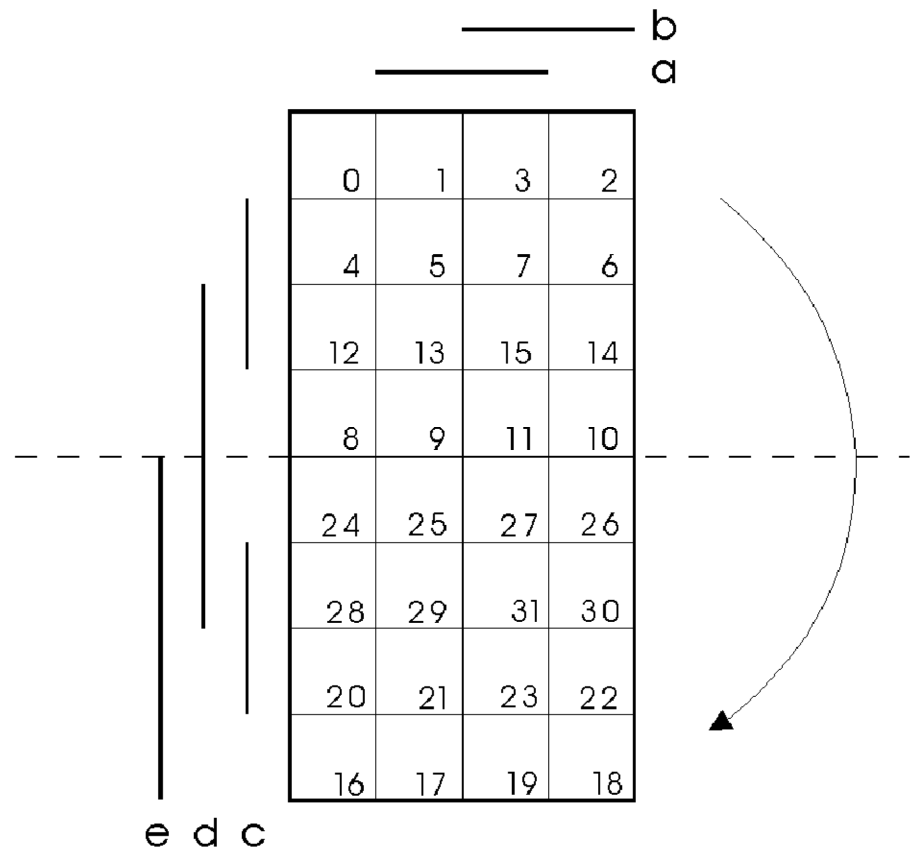

Karnaughova: otočení

Algoritmus minimalizace v mapě

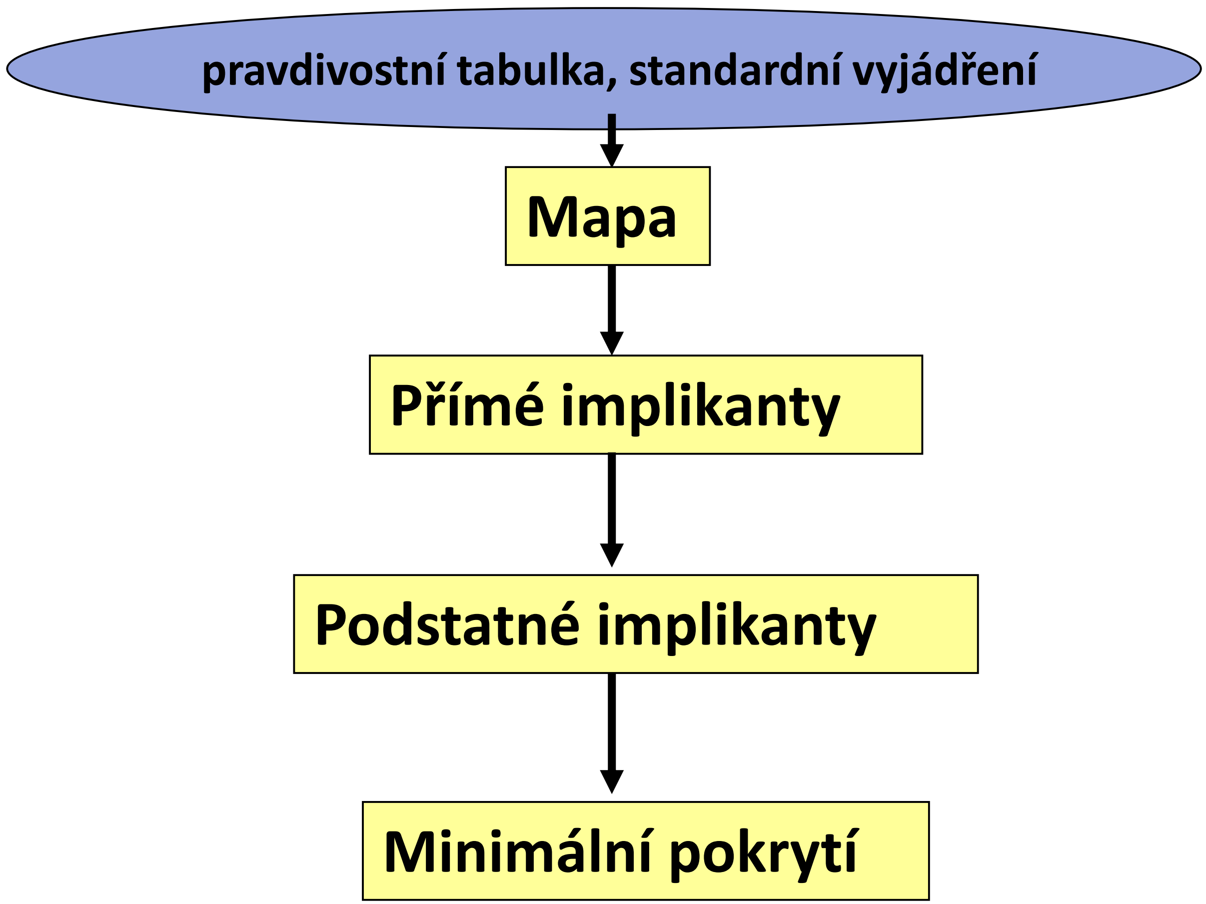

Kombinační x sekvenční obvody

- Kombinační – výstup je dán kombinací vstupů, „nezáleží“ na čase
- Sekvenční – výstup závisí na posloupnosti (sekvenci) hodnot na vstupech, realizuje se tzv. zpětnou vazbou

- Vše lze matematicky popsat
  - Logická funkce
  - Konečný automat - FSM

Programovatelné obvody

- Specifikace
- Určení vstupů a výstupů
- Pravdivostní tabulky
- Booleovské rovnice
- Návrh realizace na úrovni hradel
- Simulace na úrovni hradel
- Realizace číslicového obvodu
- Ověření návrhu - SW simulátory

→ **automatizováno**